

LES EXCAVACIONS A LA CIUTAT ROMANA DE *LESERA* (FORCALL, ELS PORTS)

La Moleta dels Frares, jaciment al qual es redueix el municipi de *Lesera* segons la reinterpretació que Alföldy (1977) féu de la inscripció CIL II², 14, 770 conservada a Morella, fou objecte d'una primera intervenció arqueològica l'any 1960 dirigida per E. Pla Ballester (SIP). Aquest obrí tres sondeigs per tal de conèixer els períodes d'ocupació i l'estat de conservació del jaciment, dels quals el segon estava situat a l'extrem nord de la plataforma superior de la formació rocosa, al mateix lloc on l'any 1958 J. de C. Serra Ràfols havia realitzat una reduïda excavació (Arasa 1987). Quan l'any 2001 reprenguérem les excavacions amb el suport de la Conselleria de Cultura i Esports i l'ajuntament de Forcall, els treballs es centraren en aquest punt, on les restes trobades assenyalaven la presència d'un ambient domèstic. Al llarg de tres campanyes, fins a l'any 2004, es tragueren a la llum les restes d'una *domus* de planta rectangular i 120

m² de superfície amb tres fases d'ocupació que poden datar-se entre el darrer quart del segle I aE i la segona meitat del II dE (Arasa 2006).

A partir de l'any 2005 els treballs –realitzats amb la col·laboració de E. Flors i J. Palmer (*Arx. Arxivística i Arqueologia*)– s'han centrat en la zona nord de la plataforma inferior, prop d'on Pla obrí el tercer dels seus sondeigs (fig. 1). La topografia del jaciment i alguns elements arqueològics permeten plantejar la ubicació del fòrum en aquest sector situat prop de la porta d'entrada de la ciutat romana. Aquesta zona, que presenta una inclinació cap al SE, fou transformada per al conreu l'any 1876 amb la divisió en terrasses. D'aquestes, la central té una superfície superior als 2.500 m² i descansa sobre un mur d'*opus caementicium* de 74 m de longitud i 1 m de grossària, orientat N-S i recobert en part per un aparell d'*opus vittatum*, que fou aprofitat per

Fig. 1. Perspectiva aèria del sector septentrional de la Moleta, amb l'inici de les excavacions l'any 2005. Es poden veure el mur d'*opus caementicium*, el sondeig de Pla (1960) i els dos sondeigs oberts aquell any (1 i 2).

Fig. 2. Vista des del sud de la trinxera oberta a l'extrem nord de la terrassa central, on es poden veure els dos aterraments trobats.

alçar el marge del bancal. Per les seues proporcions i característiques tècniques, aquesta important infraestructura pot estar relacionada amb la construcció del fòrum. Aquesta localització hipotètica del complex forense troba suport també en què es tracta d'una de les zones més planes, àmplies i densament ocupades del jaciment, i també en la troballa d'un fragment escultòric.

Amb l'objectiu de confirmar aquesta hipòtesi, l'any 2005 s'obriren dos sondeigs en aquesta zona. Un d'ells (sondeig 2), de 2 x 2 m, es féu als peus de l'esmentat mur d'*opus caementicium*, a 4,5 m del seu extrem nord, i en proporcionà informació sobre aspectes tècnics però no sobre la datació. L'altre sondeig el situarem en la zona central de l'extrem nord d'aquesta terrassa, a 15 m a l'oest de l'esmentat mur i a uns 9 m de l'obert per Pla, amb una orientació N-S i unes dimensions inicials de 5 x 2 m. Al llarg de tres campanyes (2005-07) aquest sondeig s'ha prolongat fins a convertir-se en una trinxera de 17 m de longitud (fig. 2). Tot i que en els treballs realitzats no s'han pogut trobar proves de la presència del fòrum, l'excavació ha permès conèixer el procés de transformació experimentat per aquest sector del jaciment amb posterioritat al desmantellament de les estructures corresponents a la fase romana. La producció ceràmica més moderna que s'ha trobat ha estat, com també ho fou en el sondeig de Pla, la TSA C que per-

met datar l'horitzó d'abandonament de la ciutat cap al tercer quart del segle III. La troballa d'una alineació grollera de grans blocs de pedra a 1 m del costat sud, orientada E-W, impedí aprofundir més en aquest extrem del sondeig, però a 2,3 m cap al nord es pogué arribar fins a la roca natural, que presenta una inclinació cap al SSE i estava situada a 3,20 m de profunditat, sense que es trobàs cap estructura ni preparació de la roca. Es tractava d'un reblit de terra amb escasses pedres i nombroses restes de caràcter mòble molt esmicolades, que es degué formar amb posterioritat a l'arrassament de les estructures existents que possiblement corresponien a la ciutat altimperial.

A 8 m de l'extrem sud aparegué un aterrament groller orientat NE-SW i assentat sobre la roca, als peus del qual es trobava un xicotet forn metal·lúrgic, segons mostrava l'escòria dispersa per la pendent en direcció sud; la secció d'un altre forn va quedar visible en el tall oest. No es trobà cap tipus de materials associats a aquests fornets que en permeteren la datació. Pot interpretar-se que es van emprar per a fondre els abundants elements metàl·lics existents en el jaciment, possiblement de ferro, que també s'han recuperat de manera abundant en l'excavació. Aquest aterrament possiblement està relacionat amb el trobat a l'extrem sud de la trinxera, situat a 6,3 m, i entre els dos es van trobar capes de grava fina que pareixen correspondre a arrossegaments pluvials, del que es pot deduir que aquesta zona degué actuar durant un temps com una bassa preparada per a recollir aigua de pluja. A 12 m de l'extrem sud de la trinxera i a 3,8 m al nord de l'anterior alineació es trobà un altre marge d'aterrament orientat E-W i constituït per un important reblit de pedres mitjanes i grans, que degué servir de base per a la construcció d'alguna estructura completament arrasada. Tampoc ací es van trobar materials que en permeteren la datació. Tot plegat, sembla tractar-se de les restes d'un nivell d'ocupació postclàssic –possiblement el darrer de la Moleta– que van ser arrasades per la transformació agrícola realitzada l'any 1876.

Els materials ceràmics trobats corresponen a diverses fases d'ocupació d'aquest sector del jaciment, i són semblants als trobats per Pla en el seu sondeig. El primer grup, molt reduït, correspon al Bronze Final-Ferro Antic. La fase ibèrica també està escassament representada, amb alguns fragments de ceràmiques d'importació com l'àtica de vernís negre i les produccions campanianes. Al període altimperial corresponen la major part dels materials recuperats, amb produccions com la TSI, TSG, TSH, TSA A i C; també s'han trobat parets fines, ceràmica de cuina, àmfores i *dolia*. Altres materials d'interès són diverses agulles i un cabet femení d'os, alguns fragments de mar-

bre i de pintura mural i motlures de guix, i algunes monedes, entre les quals es troba una as de *Dertosa* encunyat sota el regnat de Tiberi.

En conclusió, les actuacions dutes a terme en la zona on se suposa que podia estar situat el fòrum del municipi, a la terrassa central del sector nord, no han permès fins ara confirmar aquesta hipòtesi. Segons la informació reunida en les tres campanyes realitzades, el procés de transformació de la zona nord d'aquesta terrassa pogué seguir les següents fases:

En un moment indeterminat del període altimperial –suposadament amb la monumentalització que seguí a l'atorgament de l'estatut municipal sota el regnat d'August– degué ser buidada fins a la roca amb la finalitat d'edificar-hi.

Amb posterioritat, després d'haver estat abandonada la ciutat cap al tercer quart el segle III, les estructures existents foren desmantellades i els elements arquitectònics saquejats.

A continuació, el buit resultant fou colmatat per sediments provinents dels murs de tàpia, les toves i els anivellaments de les edificacions existents al N-NW, situades a major altura i organitzades en terrasses; el llarg mur d'*opus caementicium* que dona suport a aquesta terrassa féu de dic en aquest procés erosiu. Aquesta fase degué iniciar-se ràpidament, ja que en aquests depòsits no s'han trobat fins ara materials que puguen datar-se del segle III ençà.

En un moment posterior, però indeterminat, la zona fou

reocupada. A aquesta fase pertanyen els aterraments, la bassa existent als seus peus i els fornets metal·lúrgics.

Finalment, la zona fou transformada per al conreu amb l'arrassament de les estructures pertanyents a la darrera fase d'ocupació i l'aterament que reaprofitava el mur d'*opus caementicium*. És en el paquet de terra agrícola on es troben els fragments de ceràmiques esmaltades modernes que poden datar-se entre els segles XVI i XX.

FERRAN ARASA I GIL

Ferran.Arasa@uv.es

Departament de Prehistòria i Arqueologia, Universitat de València
Av. Blasco Ibáñez, 28, 46010 València

BIBLIOGRAFIA

- ALFÖLDY, G. (1977): *Res Publica Leserensis (Forcall, Castellón)*, Serie de Trabajos Varios. Servicio de Investigación Prehistórica, 55, Valencia.
- ARASA I GIL, F (1987): *Lesera (La Moleta dels Frares, El Forcall)*. Estudi sobre la romanització a la comarca dels Ports, Monografies de Prehistòria i Arqueologia Castellonenques, 2, Castelló de la Plana.
- ARASA I GIL, F (2006): La ciutat romana de *Lesera*. Les excavacions de 2001-2005, *Miscel·lània en homenatge a José Eixarch Frasnó*, V. M. Cardona Eixarch (Coord.), Vinaròs, pp. 53-97.